

Andrej Radaman

Szkoła Doktorska Nauk
Humanistycznych
Uniwersytetu w Białymstoku
ORCID 0000-0002-7211-124X

Miejsca obrad zjazdów szlacheckich i sejmików powiatu słonimskiego

Słowa kluczowe:

archeologia prawna, sejmiki, zjazdy szlacheckie, Wielkie Księstwo Litewskie, województwo nowogródzkie, powiat słonimski, Słonim, zamek, kościół, izba sejmikowa

W trakcie reformy ustroju Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach sześćdziesiątych XVI w. położony na południe od górnego biegu Niemna powiat sądowy słonimski (6240 km²) był wyjęty spod kompetencji wojewody trockiego i został włączony do istniejącego od 1507 r. województwa nowogródzkiego. W tym czasie stanowił zarazem podstawową jednostką administracji państwowej, podziału wojskowego kraju, a także autonomii politycznej stanu szlacheckiego z odrębnym sejmikiem i sądami (grodzkim, ziemskim i podkomorskim)¹. Granice powiatów nowogródzkiego i słonimskiego zostały wyznaczone podczas zjazdu wojskowego, który obradował w Mińsku w listopadzie–grudniu 1564 r. i w styczniu 1565 r., i opisane w przywilejach dla tych powiatów, które wystawił król Zygmunt August 30 kwietnia 1565 r. po sejmie walnym koronnym w Piotrkowie. Tym samym monarcha zatwierdził uchwałę zjazdu mińskiego dotyczące organizacji nowego ustroju terytorialnego i sądo-

¹ *Urządnicy, Litwa*, t. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lułowicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, A. Haratym, przy współpracy A. Macuka i J. Aniszczanki, Warszawa 2009, s. 5–6; H. Wisner, *Rzeczpospolita Wazów, cz. 3: Sławne Państwo. Wielkie Księstwo Litewskie*, Warszawa 2008, s. 76; *Metryka Litewska. Rejestry podymnego WKL. Województwo nowogródzkie 1690 r.*, oprac. A. Rachuba, Warszawa 2002, s. 5; A. Radaman, *Miejsca obrad sejmików i zjazdów szlacheckich powiatu nowogródzkiego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, 1, s. 76–78 i nn.



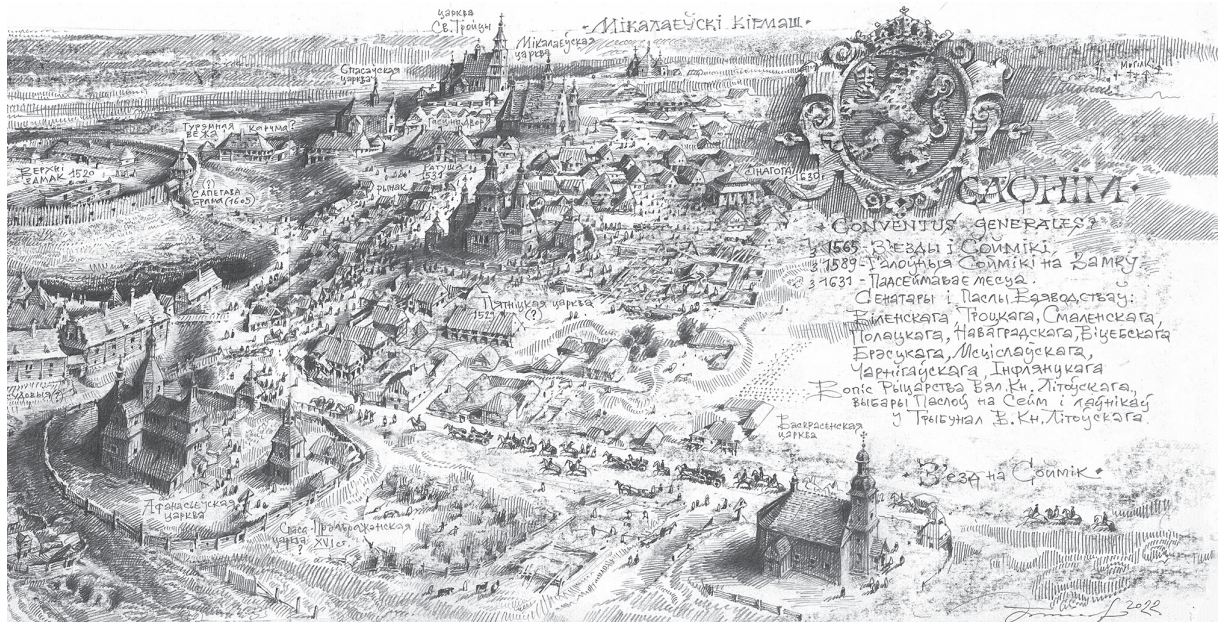
II. 1. Zamek słonimski w XVII w.

Źródło: © Павел Татарникаў (Paweł Tatarnikaū), 2022–2023. Rekonstrukcja udostępniona przez autora i wykorzystana za jego uprzejmą zgodą.

wego Wielkiego Księstwa Litewskiego, przedłożone mu przez posłów Panów rady – kasztelana wileńskiego i hetmana dwornego Hrehorego Chodkiewicza, marszałka dwornego i podskarbiego Ostafiego Wołłowicza oraz posłów rycerstwa – chorążego dwornego Hrehorego Rahożę i chorążego słonimskiego Michała Sokołowskiego². Na sejmie wielkim wileńskim z przelomu lat 1565 i 1566 reformę administracyjną ukończono³.

² Z tą datą otrzymały przywileje zawierające określenie granic i wyznaczenie urzędników sądowych m.in. powiaty: brzeski (brześciański), oszmiański, miński, słonimski i nowogródzki. Zob.: *Urzednicy, Litwa*, t. 8: *Ziemia brzeska i województwo brzeskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, T. Jaszczolt, A. Radaman, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, A. Macuk, A. Danilczyk, A. Haratym, Warszawa 2020, s. 18 (tam też literatura).

³ М.К. Любавский, *Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства*, Москва 1900, s. 156–164, 226–232; И.И. Лапко, *Великое Княжество Литовское во второй половине XVI столетия. Литовско-русский повет и его сеймик*, Юрьев 1911, s. 87–88; М.Ф. Спиридонов, *Источники о реформе административно-территориального деления Великого Княжества Литовского 1565 г. в зарубежных архивах*, w: *Замежная архіўная Беларусіка. Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі 25–26 красавіка 1996 г.*, Мінск, укл. У.М. Міхнюк, М.Ф. Шумейка, Я.Я. Янушкевіч, Мінск 1998, s. 77–80. Ostateczny podział Wielkiego Księstwa Litewskiego (w tym i woj. nowogródzkiego) na powiaty zawiera do-



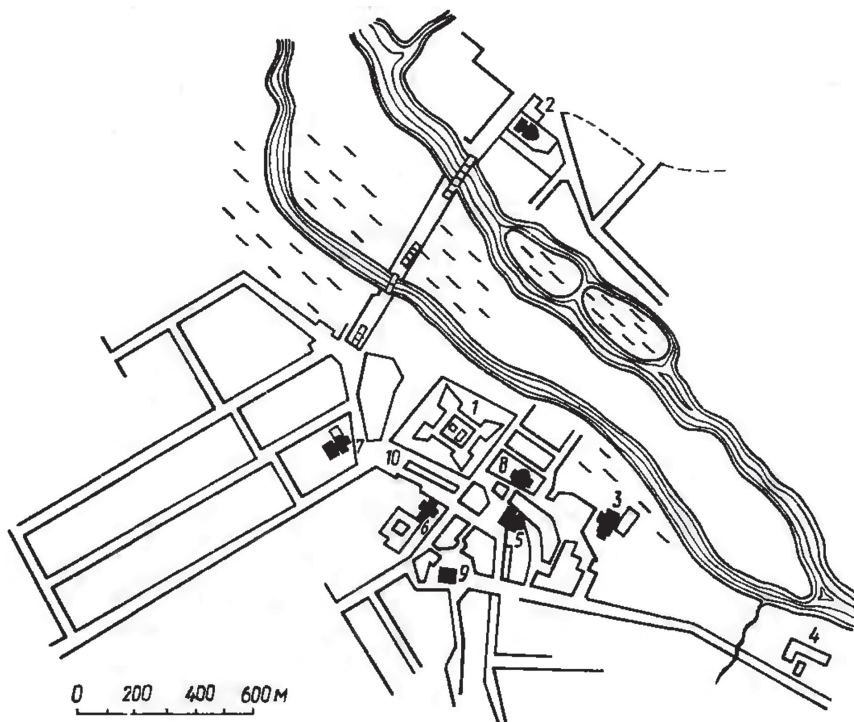
Iwan Łappo oceniał, że „sejmikowanie” w WKL raczej odbywało się w zamkach lub na dworze hospodarskim, w przeciwieństwie do Korony, gdzie szlachta zbierała się w kościele lub na cmentarzu. Odreślność litewską tłumaczył znacznym odsetkiem niekatolików wśród szlachty W.Ks.Lit., przynajmniej w początkach działalności sejmików⁴. Rzeczywiście, *II Statut litewski* wskazywał, iż zjazdy na elekcje urzędników mają się odbywać na dworze hospodarskim (królewskim), „kotoryj na pośrodku tego powietu budiet” (rozd. IV, art. 1)⁵, a *III Statut litewski* – w zamku lub na dworze hospodarskim (rozd. IV, art. 1)⁶,

kument z początku 1569 r., wpisany do *Metryki Litewskiej* 531, k. 186v–187; A. Радаман, *Да праблемы вызначэння мяжы паміж Новагародскім і Пінскім паветамі Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў другой палове XVI ст.*, w: *Памяць стагоддзяў на карце Айчыны: Зборнік навуковых прац у гонар 70-годдзя М.Ф. Спірыдонава*, укладальнікі: Р. Аляхновіч, А. Груша, А. Доўнар, Мінск 2007, s. 73–89; М. Спірыдонаў, В. Насевіч, *Беларускія землі ў XVI ст.* Генеральная карта, 1: 300 000, w: *Вялікі гістарычны атлас Беларусі*, т. 1, Мінск 2009, s. 115, 122–128, 134–138.

⁴ I. Łappo, op. cit., s. 98–104, 559–561; A.B. Zakrzewski, *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000, s. 29; A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002, s. 86–90.

⁵ *II Statut litewski*, BK, rkp. 818, k. 73–73v.

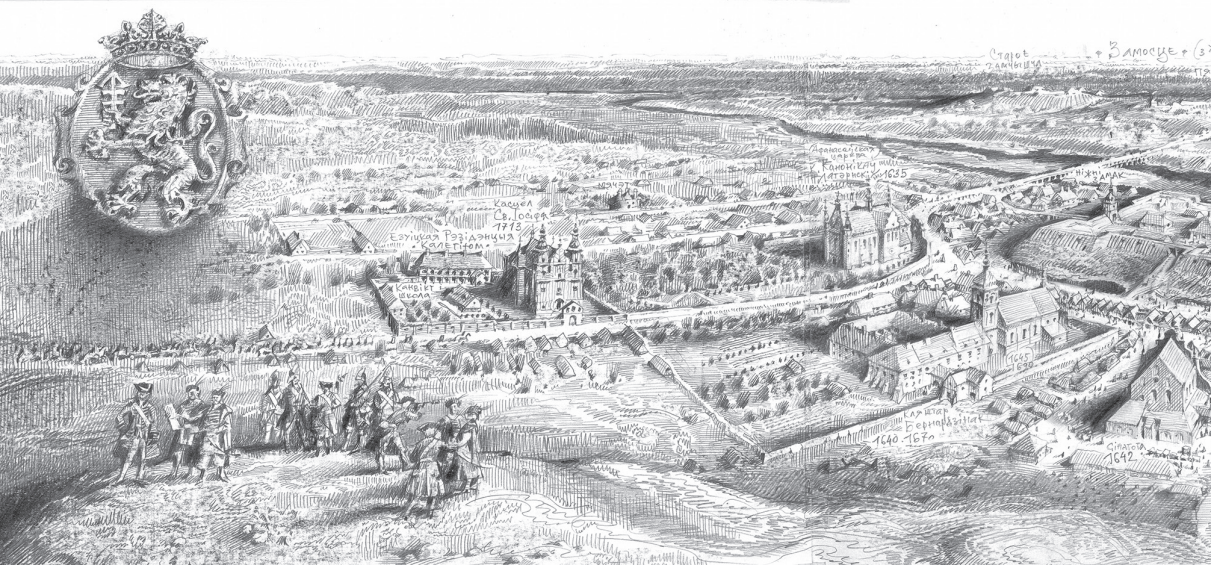
⁶ *III Statut litewski*, zob.: Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego od [...] Zygmunta III na koronacye w Krakowie roku 1588 wydany, Wilno 1614, BN, sygn. SD XVII.4.1191 adl., s. 90; Мінск 1989, s. 139.



II. 3. Plan miasta Słonima z końca XVII w. Rekonstrukcja E.D. Kwitnickiej

1 – zamek; 2 – murowany kościół farny (1595) (św. Andrzeja); 3 – kościół Bernardynów (1630), murowany (1639–1642/1645) (teraz cerkiew prawosławna Trojecka); 4 – kościół i klasztor benedyktynek (1669); 5 – kościół św. Michała Archanioła i klasztor Dominikanów (1680), murowany (1747–1760); 6 – kościół Niepokalanego Poczęcia NMP i klasztor bernardynek (1644), murowany (1670/1696); 7 – kościół Bożego Ciała i klasztor kanoników regularnych Kongregacji Laterańskiej (1650) (teraz cerkiew prawosławna); 8 – Spaska cerkiew unicka; 9 – synagoga murowana (1642); 10 – rynek

Źródło: E.D. Квитницкая, *Архитектура Белоруссии XVII в.*, w: *Всеобщая история архитектуры*, ред. П.Н. Максимов (отв. ред.), т. 6, Москва 1968, s. 470; А. Краўцэвіч, *Гарады і замкі Беларускага Панямоння XIV XVIII ст.: планіроўка, культурны слой*, Мінск 1991, s. 98, rys. 22.



II. 4. Słonim w XVIII w.

Źródło: © Павел Татарнікаў (Paweł Tatarnikaŭ), 2022–2023. Rekonstrukcja udostępniona przez autora i wykorzystana za jego uprzejmą zgodą.

nego zamków słonimskich⁹ i *loco solito* obrad sejmików w pewnym zbudowaniu na zamku. Jak liczył I. Łappo, w drugiej połowie wieku XVI sejmiki najczęściej odbywały się „в избах судовых” / „v izbach sudovych”¹⁰. W zamku słonimskim dom sądowy („в тым доме будованья – светлиц две, комора, сень” / „v tym domie budovania – svietlic dwie, komora, sien”) był zbudowany w drugiej połowie XVI w. na wale dolnego zamku z prawej strony od wejścia („входечи в замок

lasyjnego i przedeleksyjnego); Российская Национальная Библиотека (RNB), f. 971, awt. 127, k. 195–196 (8 V 1705 r.); A. Rachuba, *Miejsca obrad sejmików Wielkiego Księstwa Litewskiego*, s. 192; idem, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej*, s. 89–90; A. Vasiliauskas, *The Practice of Citizenship among the Lithuanian Nobility, ca. 1580–1630*, w: *Citizenship and Identity in a Multinational Commonwealth Poland-Lithuania in context, 1550–1772*, red. K. Friedrich, B. Pendzich, Leiden 2009, s. 77.

⁹ O zamkach słonimskich zob.: Е.Д. Квитницкая, *Архитектура Белоруссии XVII в.*, w: *Всеобщая история архитектуры*, ред. П.Н.Максимов (отв. ред.), т. 6, Москва 1968, s. 470; А. Краўцэвіч, *Гарады і замкі Беларускага Панямоння XIV–XVIII ст.: планіроўка, культурны слой*, Мінск 1991, s. 37–38, 47, 97–99; В. Супрун, *Загадкі слонімскіх замкаў*, „Помнікі гісторыі і культуры Беларусі” 1986, 2, s. 18–20; idem, *Дзеі над Шчарай (З гісторыі зямлі Слонімскай)*, Слонім 2000, s. 25–26, 30–33, 35–38, 43–45, 52–53. Ulice m. Słonimia (Berezecka, Garbarska, Grzybowska, Łozowska, Panasowska, Skrobowska, Sokołowska, Spaska, Tatarska, Wielka, Zamkowa i Zamoście wsp. w „Regestrze spisania domow od umarłych w m. Słonimie” (1630 r.) i w „Regestrze odumarszczyzn w powietrze w roku 1630” (4 V 1631 r.) (VUB, F. 59, B. 3).

¹⁰ И. Лаппо, op. cit., s. 559–560.



нижний по правой руде збудований на вале”)¹¹. 3 czerwca 1605 r. starosta sądowy słonimski i kanclerz litewski Lew Iwanowicz Sapieha rozkazał zrobić bramę („vorota”) dla wejścia do tego domu z rynku („ворота для вхоженья в тот дом з рынку учинити есми велел”). Ze wspomnianego dokumentu wynika, że w tym domu już na zawsze „vodług prava i ufał sojmovych” sądy ziemskie „prystojnie, niż po gospodach v mieście, otpravovati i suditi mająt”¹². Przywilej na ten dom sądowy „dla otprawowanja sudow ziemskich” Zygmunt III wydał na sejmie walmym warszawskim 12 kwietnia 1606 r.¹³ Ten dom sądowy w zamku przy bramie na wale 9 maja 1651 r. należał do jurydyki starostwa słonimskiego¹⁴.

¹¹ Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Менску (NGABM), f. 1737, opis 1, nr 6, k. 604v–605, „Признание ясьневельможного пана канцлера Великого Княжества Литовского дому в замку слонимском на суд земский. ... В тым доме за небожика пана Петра Нарбута судьи земского слонимского роки земские отправовались...”. Piotr Narbut, sędzia ziemski słonimski, wsp. już 1 IV 1581 r. (Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių Biblioteka (LMAVB), Rankraščių skyrius, F. 16, nr 72, k. 33). Złożył przysięgę na urząd 22 V 1581 r. wedle zasad Statutu z 1566 r. (НГАБ. Ф. 1785. Воп. 1. Спр. 6. Арк. 6). Wsp. z tytułem jeszcze 12 I 1602 r. zob.: *Социально-политическая борьба народных масс Белоруссии (конец XIV в. – 1648 г.): сборник документов и материалов*, сост. З.Ю. Копыцкий [и др.]; редкол.: В.И. Мелешко (отв. ред.) [и др.], Минск 1988, nr 83, с. 158. Sejmik elekcyjny po jego śmierci obradował 5 VIII 1602 r. (ML 85, k. 194; ML 88, k. 6v; NGABM, f. 1737, opis 1, nr 6, k. 204v).

¹² NGABM, f. 1737, opis 1, nr 6, k. 604v–605; ML 85, k. 424v–425.

¹³ ML 85, k. 424v–425; А. Радаман, *Ухваленне мясцовых падаткаў на соймаках і шляхецкіх з’ездах Навагародскага ваяводства ВКЛ у другой палове XVI – пачатку XVII ст.*, “Беларускі гістарычны часопіс”, 2013, nr 9, s. 28.

¹⁴ ML 125, 233v. Informacja otrzymana od dr. M. Vołkava.

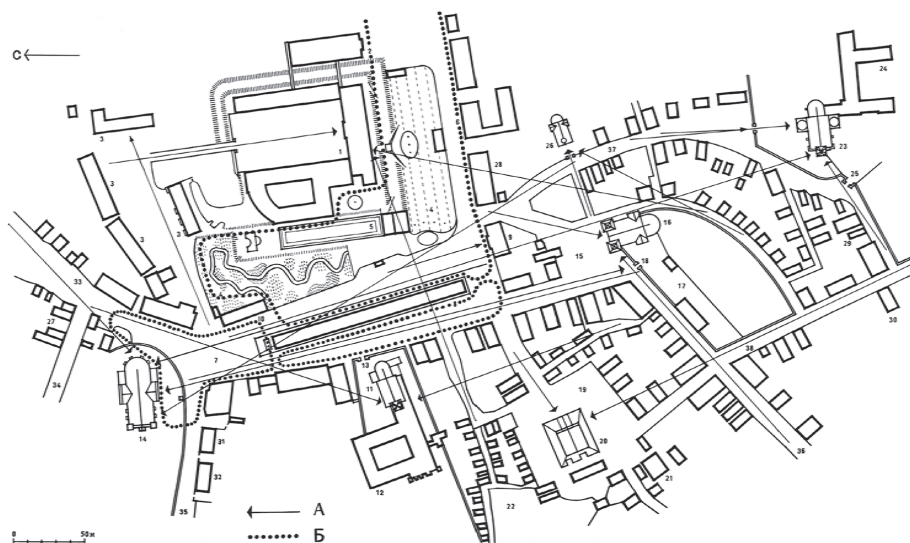


Рис. 4.2.17. План ансамблей центра Слонима в 1790-х годах (реконструкция автора): 1 – дворец М. Огинского; 2 – театр, 1777–1780 гг.; 3 – постройки дворцового ансамбля; 4 – сады; 5 – водоем; 6 – аутерия, вторая половина XVIII в.; 7 – главная площадь; 8 – торговые ряды; 9 – ратуша, вторая половина XVIII в.; 10 – почта; монастырь бернардинок; 11 – костел Пресвятой Девы Марии, 1670–1696 гг.; 12 – жилое здание, 1720 г.; 13 – брама, ограда; 14 – костел латеранских каноников, 1635 г.; 15 – культовая площадь; монастырь доминиканцев; 16 – костел, 1747–1798 гг.; 17 – жилье и подсобные постройки, 18 – брама, ограда; 19 – культовая и торговая площадь; 20 – синагога, 1642 г.; 21 – баня; 22 – кладбище; монастырь бернардинцев; 23 – костел Святой Троицы, 1639–1671 гг., 1750 г.; 24 – жилое здание, 1749 г.; 25 – брама, ограда; 26 – униатская церковь Преображения Спаса; 27 – кузница; жилые дома; 28 – доктора Пецоляда, 29 – Чеховича, 30 – Стравинского, 31 – Кобылинского, 32 – Буржимовского; улицы: 33 – Мостовая, 34 – Студенческая, 35 – Афанасьевская, 36 – Ружанская, 37 – Спасская, 38 – Споровская; А – осевые видовые направления вдоль улиц на архитектурные акценты застройки, Б – относительно обособленные пространства, формируемые застройкой площади

II. 5. Plan centrum Słonima z lat dziewięćdziesiątych XVIII w. Rekonstrukcja J. Czanturyja (2017)

Źródło: Ю.В. Чантурия, *Белорусское градостроительное искусство. Средневековое наследие, Ренессанс, Барокко, классицизм в системе европейского зодчества*, Минск [Mińsk] 2017, s. 341, rys. 4.2.17.

Pierwszy znany opis zamku słonimskiego pochodzi z 1658 r. i przedstawia jego stan już po zniszczeniach dokonanych przez wojsko kniazia Aleksieja Nikiticza Trubieckiego we wrześniu roku 1655, kiedy Moskale „многие места и села, и деревни, и за Слоним верст по 20 и больше, выжгли и разорили”¹⁵. W tym opisie czytamy:

Naprzód do zamku słonimskiego przez wał wszedzy, kędy most zgorzał na tym miejscu kędy bywały budynki różne panu staroście przez sławnej pamięci pana podkanclerzego W. Ks. Lit. [Kazimierza Leona Sapiehy] dla sądów grodzkich odprawowania i dla wczasu wszelakiego pod przyjazd pana starosty podane.

¹⁵ А. Мальцев, *Россия и Белоруссия в середине XVII в.*, Москва 1974, s. 99–100.



II. 6. Słonim na początku lat dwudziestych XXI w. Google Earth

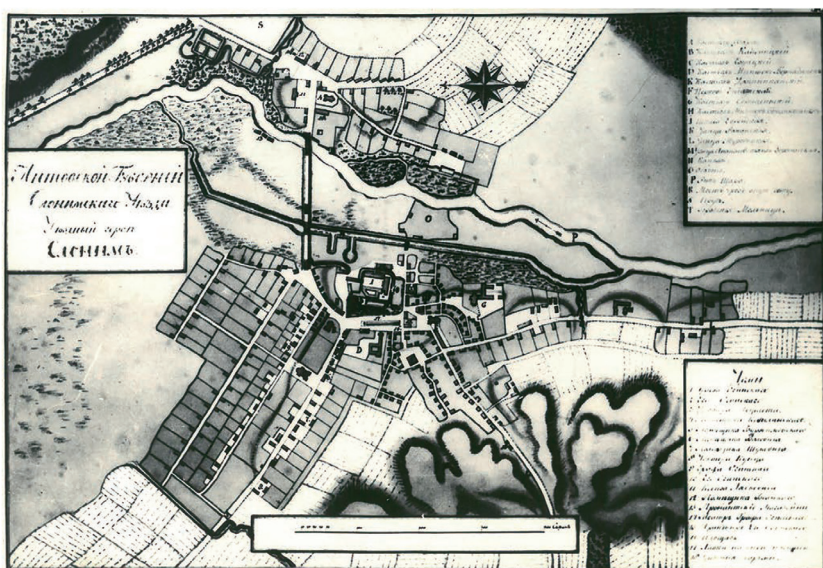
Źródło: <https://www.google.pl/intl/pl/earth/>.

Teraz przez spalenie od nieprzyjaciela zamku wszystkiego nie masz nic na tych miejscach tylko sklepy piwniczne i to spustoszałe i dotychczas ni od kogo nie naprawowane, tamże w dziedzińcu samym sklep jeden murowany, w którym z dawna księgi grodzkie wszystkie bywały chowane i są po dziś dzień. Stamtąd idąc przez most od dziedzinca mijając kominy kuchenne po prawej ręce zamek, idąc dołem kędy most bywał nad Szczarą rzeką wedle samego mostu nie dochodząc domu Korpowskiego [Karpiewskiego?] nieboszczyka, po prawej ręce plac i podmurowanie, kędy bywał dom na kancelarią grodzkiego podpiska a teraz przez nieprzyjaciela spalony¹⁶.

Cześnik wołkowsky Mikołaj Mizgier¹⁷ 12 stycznia 1662 r. spisał kolejny inwentarz zamku:

¹⁶ *Opisy zamków białoruskich z inwentarzy dóbr przechowywanych w Archiwum Radziwiłłów w Archiwum Głównym Akt Dawnych*, oprac. W. Mikulski, J. Zawadzki, Warszawa 1999 (Polskie Dziedzictwo Kulturalne, Seria B. Wspólne Dziedzictwo), s. 23–24.

¹⁷ Wsp. z tym tytułem z XI 1653 r. i z VIII 1671 r. Informację łaskawie udostępnił prof. A. Rachuba.



II. 7 i 8. Plany Slonima z lat 1796 i 1798

Źródło: Ю.В. Чантурия, *Белорусское градостроительное искусство. Средневековое наследие, Ренессанс, Барокко, классицизм в системе европейского зодчества*, Минск 2017, s. 108, rys. 2.2.122, s. 341, rys. 4.2.16. [Российский государственный военно-исторический архив, ф. 846, оп. 16, д. 22595, ibidem, д. 21529, ч. 3, л. 47].

Zamek słonimski, który w koło palami oparkaniony, z przyjazdu do niego most dobry, wjeżdżając do zamku wrota z fortą goźdzmi żelaznemi zbite na biegunach [?], antaba żelazna do zamykania wrot. Po lewej stronie budynek dranicami nakryty, w nim izdeb z komnatami dwie, pieca kafle zielonych, kominy murywane, w iednym kominie [--], w sieniach kuchenka, w tych izbach i komnatach okna szklane, drzwi na zawiasach z klamkami, stoły, ławy, zedle i co potrzeba do wygody. Wozle tego domu izba z siąkami [sieńkami] do niej drzwi s kownaty [sic! (komnaty)]. W tej izbie piec kafli zielonych, okna szklane, komin murywany, drzwi na zawiasach z klamką a zaszczepeką. Niedaleko od tego domu sklepy murywane dwa, do których drzwi na zawiasach z zaszczepekami. W iednym z nich sklepienie zawalono. Trzeci sklepik w którym przed tym księgi powiatu słonimskiego były chowane, teraz w nim nic nie masz, iednak drzwi z tarcic nowe z zaszczepeką i z skoblami. Przy tym sklepiku stajnia nowo zbudowana, wrota do niej proste. Z dranic te wszystkie sklepy i stajnia pod jednym dachem słomą kryte. Pod temi sklepami piwnic trzej, do nich drzwi z zaszczepekami, za temi piwnicami sad roznego drzewa do koła płotem ogrodzony, na wale od miasta i samym zamku wieżyczka z gankami, pod nią turem dwie, do których drzwi na zawiasach żelaznych warownie robione¹⁸.

Nowy dom sądowy przy wale zamkowym nie był jeszcze dobudowany. W latach siedemdziesiątych XVII w. stanął „bez pułdachu: izba z komorą i sienią nie mając ni stoli, ni drzwi, ni okon”¹⁹. Wreszcie w roku 1677 „za usilną instancją” posłów słonimskich sejm Rzeczypospolitej zdecydował, „że sądy ziemskie, grodzkie, sejmiki i wszelakie zjazdy publiczne tegoż powiatu mają się zgodnie ze zwyczajem odbywać w zamku”²⁰. Jak pisze A. Rachuba, „potwierdził tę uchwałę sejm z 1678 r. na wyraźne żądania szlachty, która przez lata swe obrady i sądy od-

¹⁸ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. 11, opis 1, nr 1054, s. 1322 [92]–1323 [93]. Kopię cyfrową inwentarza starostwa słonimskiego z 12 I 1662 r. łaskawie udostępnił dr M. Voļkaū.

¹⁹ Ibidem, s. 1474–1475 [169–170]. Kopię cyfrową inwentarza starostwa słonimskiego [1670–1676] łaskawie udostępnił dr M. Voļkaū.

²⁰ A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym*, s. 89–90; idem, *Miejsca obrad sejmików*, s. 192–193. Zob.: VL 5, 531 (wyd. 1860 – s. 259): Konstytucja WKL, art. 32. „Miejsce sądów, sejmikom i sklep na chowanie ksiąg w Słonimie. Uważając wielką niewygodę powiatu Słonimskiego obywatelów, przeto iż sądów ziemskich, grodzkich, sejmików i wszelkich zjazdów publicznych odprawowaniu miejsca naznaczonego nie maia; tedy na usilną instancją posłów powiatu tego w zamku według zwyczaju miejsce naznaczymy, i sklep na chowanie ksiąg lubo stary restaurować, lubo nowy wymurować (nie pociągają jednak *modernos* zamku *possessores* do kosztu) pozwalamy”.



Галоўны фасад
фота © К. Шастойкі

II. 9 i 10. Kościół Trójcy Świętej (teraz prawosławny sobór parafialny) i klasztor Bernardynów w Słonimie. Fot. Andrej Szulajeu, Kastus Szastouski

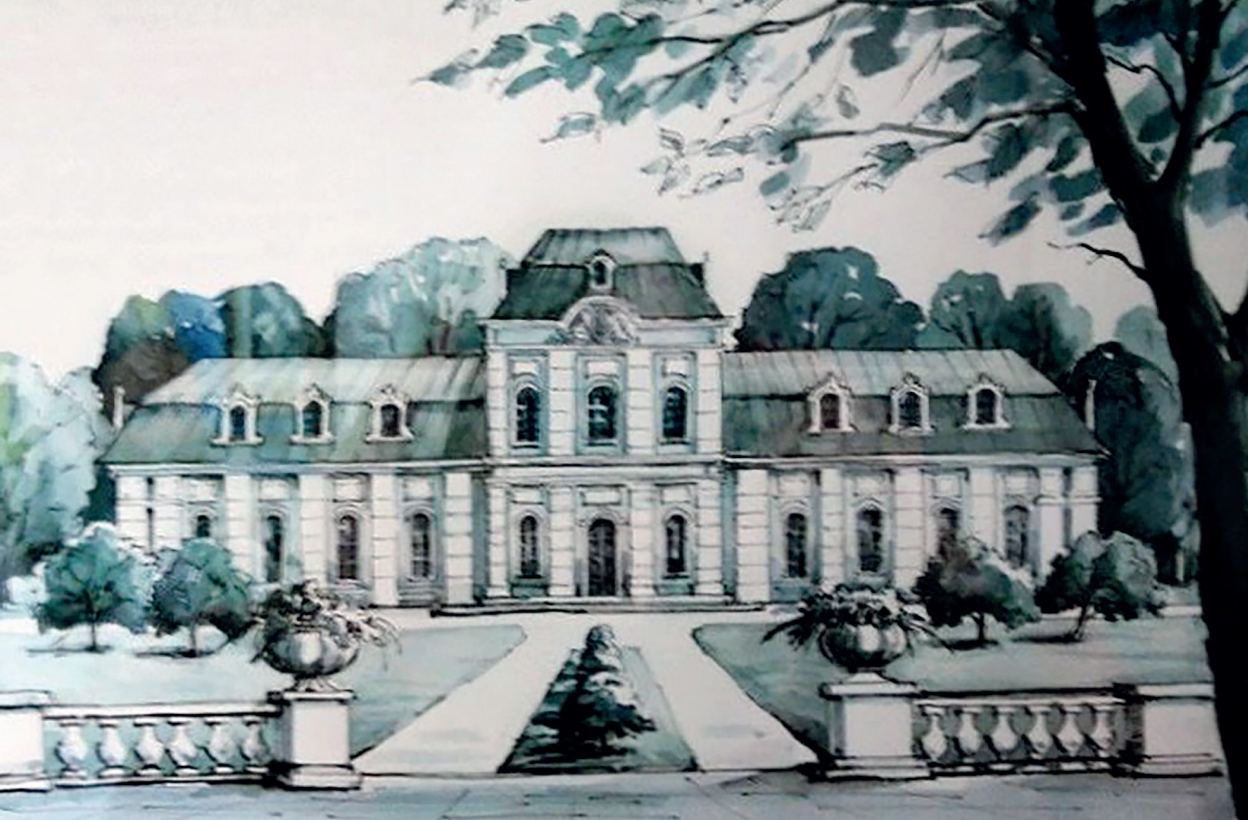
Źródło: https://radzima.org/be/fota-albom/1697.html?id_gallery=9397, https://radzima.org/be/fota-albom/1697.html?id_gallery=360.

prawiała w różnych gospodach z powodu zniszczenia zamku przez miejscowych starostów²¹. 8 maja 1705 r. szlachta słonimska zgromadziła się na zamku słonimskim już znów jako na „miejscu sejmikowania zwykłym”²².

Według ustaleń Andreja Macuka w okresie panowania Augusta III Wettina szlachta słonimska obradowała najczęściej w osobnej izbie sejmikowej na zamku (sejmik elekcyjny 22 I 1748 r., sejmik gospodarczy i antekomicyjalny 23 VIII 1756 r.,

²¹ A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym*, s. 89–90; idem, *Miejsca obrad sejmików*, s. 192–193. Zob.: VL 5, 628–629 (wyd. 1860 – s. 307): Konstytucja WKL, art. 31. „*Reassumptio* konstytucji o miejscu sejmikowania w Słonimie. Dogadzając usilnej powiatu Słonimskiego proźbie, aby bez wszelkiej prepedycji miejsce sejmikowania pewne mieć mogli, konstytucja Sejmu przeszlego *eo nomine* napisaną *in toto* approbujemy; i aby według dawnego prawa zjazd Generalny, który *antiquitus* bywa dwiema niedzielami przed Sejmem *praecedat*, *authoritate praesentis Conventus resuscitamus*”.

²² RNB, f. 971, awt. 127, k. 195–196, „*Instrukcja od nas, dygnitarzów, urzędników ziemskich... obywatelów powiatu słonimskiego na sejmik odkładowy per laudum nostrum pro die 8 Mai w r.t. 1705 do Słonima na miejsce sejmikowania zwykłe do zamku zgromadzonych*”.



II. 11. Przebudowany na teatr M.K.Ogińskiego pałac Lwa Sapiehy na brzegu Szczary w latach siedemdziesiątych XVIII w. Rysunek-rekonstrukcja Wasilija Griniewicza

Źródło: <https://glosznadniemna.pl/56588/222-lata-temu-w-slonimiu-zmarl-michal-kazimierz-oginski/>.

sejmiki trybunalskie z lat 1757–1758)²³. W roku 1763 sejmik trybunalski się podzielił. Stronnictwo Familii na czele z miecznikiem słonimskim Andrzejem Suchodolskim obradowało na zamku, a stronnictwo radziwiłłowskie na czele z marszałkiem słonimskim Kazimierzem Wołowiczem – w kościele Bernardynów²⁴. Jak pisze A. Rachuba:

tymczasem już w 1779 r. relacjonujący przebieg sejmiku deputackiego stwierdził, że marszałek powiatowy zagaił sejmik w zwykłym miejscu tj. kościele księży kanoników, co nie wydaje się prawdą. Tym nie mniej ostatecznie rzeczywi-

²³ A. Мацук, *Павятовыя соймкі ў сацыяльна-палітычным жыцці Вялікага Княства Літоўскага (1697–1764 гг.)*, [Vilnia (Wilno)] 2023, s. 65.

²⁴ A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym*, s. 90; A. Мацук, *Павятовыя соймкі ў сацыяльна-палітычным жыцці Вялікага Княства Літоўскага (1697–1764 гг.)*, s. 65.



II. 12. Centrum m. Słonima w czasie I wojny światowej

Źródło: <https://www.alamy.com/sonim-1915-18-6-image458613012.html>.

ście z zamku zrezygnowano, bo wspomniana konstytucja z 1791 r. wyznaczyła szlachcie słonimskiej miejsce obrad w kościele bernardynów²⁵.

Zakorzenione w literaturze popularnonaukowej stwierdzenie o obradowaniu nie tylko sejmików głównych Wielkiego Księstwa Litewskiego, lecz i sejmików powiatu słonimskiego w końcu XVI i w XVII w. w pałacu murowanym starosty słonimskiego Lwa Iwanowicza Sapiehy i jego synów²⁶ powinno być zweryfikowane z powodu braku potwierdzenia tej informacji w znanych nam źródłach.

W praktyce sejmiki i inne zjazdy szlacheckie powiatu słonimskiego odbywały się w innych miejscowościach niż stolice powiatów tylko w przypadkach

²⁵ VL 9, s. 333; A. Rachuba, *Miejsca obrad sejmików*, s. 192–193.

²⁶ В. Супрун, *Дзеі над Шчарай (З гісторыі зямлі Слонімскай)*, Слонім 2000, s. 45.

nadzwyczajnych, np. w okresie wojny, wewnętrznego konfliktu zbrojnego lub epidemii²⁷. Tak więc elekcja pierwszych urzędników sądu ziemskiego słonimskiego w końcu 1564 – na początku 1565 r. odbyła się podczas zjazdu pospolitego ruszenia w Mińsku²⁸. Przed sejmem 1572 r. z przyczyny epidemii szlachta zbierała się na sejmiki nie powiatami, lecz całymi województwami²⁹. Główny sejmik przedsejmowy województwa nowogródzkiego powinien odbywać się w Słoniemie, gdzie 25 listopada 1571 r. zjechała się szlachta z powiatów nowogródzkiego

²⁷ И. Лаппо, op. cit., s. 561–564; A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym*, s. 82; A. Радаман, А. Мацук, *Новагародак як адміністрацыйна-тэрытарыяльны цэнтр*, w: *Гісторыя Наваградка – з глыбінь вякоў да нашых дзён = История Новогрудка – из глубин веков до наших дней*, галоўны рэд. М. П. Касцюк, Мінск 2014, s. 168.

²⁸ А. Радаман, *Вайсковыя шляхецкія з'езды (пісьмы і зборы паспалітага рушэння Новагародскага павета ў другой палове XVI ст.)*, w: *Парламенцкія структуры ўлады...*, s. 225–228; A. Radaman, *Samorząd sejmikowy w powiatach województwa nowogródzkiego Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1565–1632*, w: *Praktyka życia publicznego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI–XVIII wieku*, red. U. Augustyniak, A.B. Zakrzewski, Warszawa 2010, s. 57, 66.

²⁹ Już na sejmie grodzieńskim w 1568 r. szlachta wileńska chciała, żeby w Wilnie odbywały się sejmiki nie tylko powiatu wileńskiego, lecz i innych powiatów województwa „dla bolšoj ozdoby i učstivosti tego vojevodstva vilenskogo, stolicy jego miłosti hospodarskoje”. W przededniu sejmu lubelskiego Zygmunt August dał zezwolenie na zwołanie sejmiku wojewódzkiego w Wilnie, lecz zaznaczył, że posłowie powinni być wybierani przez powiaty sądowe (*Русская историческая библиотека*, t. 30, kol. 494–495; М. Любавский, *Литовско-русский сейм*, s. 804; И. Лаппо, op. cit., s. 564–566; А. Радаман, А. Мацук, op. cit., s. 168). Tryb ten – zdaniem H. Lulewicza: „stał się [-] wygodnym narzędziem do umocnienia kontroli nad szlachtą przez najwyższych dostojników, zwykle przez wojewodów. Nawiązywał w ten sposób do sytuacji sprzed reform ustrojowych Zygmunta Augusta, kiedy wojewodowie wileński i trocki oraz starosta żmudzki sprawowali nad szlachtą podległych sobie obszarów niemal pełnię władzy, łącznie z sądowniczą. Ostatecznie wojewódzki sposób sejmikowania nie utrwalił się na Litwie, chociaż czasami tamtejsza elita władzy korzystała z niego w dobre pierwszych bezkrólewi. Był to niewątpliwie bardzo wygodny dla niej środek oddziaływania na dosyć powolne procedury demokracji sejmikowej, zwłaszcza w sytuacjach kiedy należało znacznie przyspieszyć sam proces podejmowania decyzji politycznych. Można by rzec, że na tym między innymi polegał oryginalny wkład Wielkiego Księstwa do recypowanych z Korony mechanizmów demokracji szlacheckiej”. Zob.: idem, *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*, Warszawa 2002, s. 75. Może stąd pochodzi błędna opinia Jaremy Maciszewskiego, że w województwach witebskim i smoleńskim zwykle wybierano na sejmy dwóch posłów na sejmikach wojewódzkich. Zob.: idem, *Szlachta polska i jej państwo*, wyd. 2, Warszawa 1986, s. 146. O sejmikach zwoływanych sposobem wojewódzkim w W.Ks.Lit. zob. też: O. Kanecki, *Sejmiki zwoływane sposobem wojewódzkim jako szczególna forma samorządu stanowego w Wielkim Księstwie Litewskim*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 15, 2016, 1, s. 85–94.



II. 13. Centrum m. Słonima w roku 2015. Fot. Siargiej Płytkiewicz (Сяргей Плыткевіч)

Źródło: <https://planetabelarus.by/sights/zamchishche-v-slonime/>, <https://planetabelarus.by/map/belarus/grodnenskaya-oblast/slonimskiy-rayon/slonim/>.

i słonimskiego³⁰. Uniwersał z 8 stycznia 1587 r. grodzieńskiego zjazdu senatorskiego W.Ks.L. (6–12 I 1587) w czasie interregnum zwoływał przedkonwokacyjny sejmik trzech powiatów województwa na 22 stycznia tego roku³¹. W okresie panowania Zygmunta III sejmików wojewódzkich nie obserwujemy³². 9 grudnia 1604 r., kiedy *povietrije morovoje* panowało w Słonimie, szlachta słonimska „za zgodą” sejmikowała w majątku (dworze) sekretarza Jego Królewskiej Mości pana Mateusza Borzimińskiego w miasteczku Diewiatkowicz (w Diewiatkowiczach)

³⁰ Na sejmiku tym nie było jednak szlachty wołkowyskiej, która zebrała się później odrębnie, w styczniu 1572 r., w centrum administracyjnym swego powiatu. Zob.: И. Лаппо, *op. cit.*, s. 562, 564, 567, aneks, s. 35–36: „До повету Волковыйского о зъеханье на соймик для того, иж на першом з Новгородским и Слонимским не были”; H. Lulewicz, *op. cit.*, s. 75; zob. też: A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym*, s. 85.

³¹ *Akta zjazdów Wielkiego Księstwa Litewskiego (AZS WKL)*, t. 1, s. 195–197; H. Lulewicz, *op. cit.*, s. 358, 360–361.

³² А. Радаман, А. Мацук, *op. cit.*, s. 168.

panów Mieszków (obecnie rejon słonimski obwodu grodzieńskiego – Słonimski rajon Grodzieńskaj vobłaści)³³.

Podsumowując, w drugiej połowie XVI i w pierwszej połowie XVII w. sejmiki powiatu słonimskiego najczęściej obradowały w zamku słonimskim (najprawdopodobniej w domach sądowych). Po zniszczeniach wojennych 1654–1667 odprawiano obrady w różnych gospodach w mieście i tylko po uchwałach z lat 1677–1678 zwykłym miejscem obrad sejmików stała się izba sejmikowa na zamku, wspomniana po raz pierwszy w znanych nam źródłach w roku 1748. W wieku XVII tylko kilka zjazdów szlacheckich powiatu słonimskiego odbyło się w kościołach, lecz ostatecznie konstytucja z roku 1791 wyznaczyła szlachcie słonimskiej miejsce obrad w kościele Bernardynów. Nadal trzeba badać źródła, aby znaleźć odpowiedź na pytanie o dokładnym czasie zbudowania izby sejmikowej i o obradach sejmików słonimskich w innych budynkach na zamku i poza nim. W innych miejscowościach niż stolica powiatu (Dziewiatkowicze i inne) sejmiki i inne zjazdy szlacheckie powiatu słonimskiego odbywały się tylko w przypadkach nadzwyczajnych, jak np. w czasie epidemii w roku 1604 r.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

- Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk, Kórnik (BK), rkp. 818 [II Statut litewski (1566)].
Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk, Kraków (BPAUiPAN), rkps. 360, rkps. 365.
Biblioteka Raczyńskich, Poznań (BR), rkps. 75.
Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Wrocław (BOss), rkps. 5426.
Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių Biblioteka, Vilnius (LMAVB), Rankraščių skyrius, f. 16, nr 72.
Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas, Vilnius (LVIA), f. 11, opis 1, nr 1054.
Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka ks. Czartoryskich (BC), Teki Naruszewicza (TN), rkps. 99, rkps. 109.
Vilniaus Universiteto Biblioteka (VUB), F. 59, B. 3.

³³ BN PAU-PANKr., rkp. 365, k. 14; BC, TN 99, nr 258, s. 853–856; *Archiwum domu Sapiehów*, oprac. A. Prochaska, t. 1: *Listy z lat 1575–1606*, Lwów 1892, nr 537, s. 435–438; K. Avižonis, *Bajorai valstybiniam Lietuvos gyvenime Vazų laikais*, Kaunas 1940 (*Rinktiniai raštai*, vol. 1, Roma 1975), s. 114; T. Kempa, *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobód wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Toruń 2007, s. 204. Błędnie – „zamek słonimski” (A. Vasiliauskas, *The Practice of Citizenship among the Lithuanian Nobility*, s. 77; idem, *Local Politics and Clientage in the Grand Duchy of Lithuania 1587–1632*, Ph. D. Thesis, King’s College, London 2001).

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, Мінск (NGABM), фонд 1737, вопіс 1, справа № 6. Российская национальная библиотека, Санкт-Петербург (RNB), фонд 971, Дубровский Пётр Петрович. Собрание [рукописей], автограф № 127. Российский государственный архив древних актов, Москва, фонд 389 “Литовская Метрика”, дело № 85 (ML 85), дело № 88 (ML 88), дело № 125 (ML 125).

Starodruki

Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego od Najásniejszego Hospodará Krolá Jego Moóci Zygmunta III na koronacyej w Krakowie roku 1588 wydany, Wilno 1614, Biblioteka Narodowa, Warszawa (BN), sygn. SD XVII.4.1191 adl. [III Statut litewski (1588)].

Źródła drukowane

- akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, oprac. H. Lulewicz, t. 1: *Okresy bezkrólewí (1572–1576, 1586–1587, 1632, 1648, 1696–1697, 1706–1709, 1733–1735, 1763–1764)*, Warszawa 2006; t. 2: *Okresy panowań królów elekcyjnych XVI–XVII w.*, Warszawa 2009.
- Archiwum domu Sapiehów*, oprac. A. Prochaska, t. 1: *Listy z lat 1575–1606*, Lwów 1892.
- Metryka Litewska. Rejestry podymnego WKL. Województwo nowogródzkie 1690 r.*, oprac. A. Rachuba, Warszawa 2002.
- Opisy zamków białoruskich z inwentarzy dóbr przechowywanych w Archiwum Radziwiłłów w Archiwum Głównym Akt Dawnych*, oprac. W. Mikulski, J. Zawadzki (Polskie Dziedzictwo Kulturalne, Seria B. Wspólne Dziedzictwo), Warszawa 1999.
- Prawa, konstytucje i przywileje Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego i wszystkich prowincji należących: na walnych sejmiech koronnych od sejmu wiólickiego roku Pańského 1347 aż do ostatniego sejmu uchwalone. Volumen quintum, ab anno 1669 ad annum 1697, acta Reipublicae continens*, Warszawa 1738 (VL 5).
- Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: spisy*, t. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, A. Haratym, przy współpracy A. Macuka i J. Aniszcanki, Warszawa 2009.
- Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: spisy*, t. 8: *Ziemia brzeska i województwo brzeskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, T. Jaszczolt, A. Radaman, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, A. Macuk, A. Danilczyk, A. Haratym, Warszawa 2020.
- Volumina legum, Volumen nonum, ab anno 1782 ad annum 1792 acta reipublicae continens*, przygotowali M. Bobrzyński, A. Pawiński i M. Szymanowski, Kraków 1889 (VL 9).
- Литовская метрика: отделы I–II: часть III: книги публичных дел*, публ. и ред. И. И. Лаппо, т. I (Серия: Русская историческая библиотека (РИБ), издаваемая императорской археографической комиссией, т. 30), Юрьев 1914.
- Социально-политическая борьба народных масс Белоруссии (конец XIV в. – 1648 г.: сборник документов и материалов*, сост. З. Ю. Копыцкий [и др.]; редкол.: В. И. Мелешко (отв. ред.) [и др.], Минск 1988.
- Statut Вялікага Княства Літоўскага 1588 года: тэксты: даведнік: каментарыі*, Беларуская Савецкая Энциклапедыя ім. П. Броўкі; рэдкалегія: І. П. Шамякін [і інш.], Мінск 1989.

Opracowania

- Avižonis K., *Bajorai valstybiniam Lietuvos gyvenime Vazų laikais*, Kaunas 1940.
- Baliński M., *Starożytna Polska*, t. 4, wyd. 2, Warszawa 1886.
- Kanecki O., *Sejmiki zwoływane sposobem wojewódzkim jako szczególna forma samorządu stanowego w Wielkim Księstwie Litewskim*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 15, 2016, 1.
- Karpiński A., *Požary w miastach Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku i ich następstwa ekonomiczne, społeczne i kulturowe. Katalog*, współpr. E. Kalinowski, E. Nowosielska, Warszawa 2020.
- Kempa T., *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobód wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Toruń 2007.
- Kriegseisen W., *Sejmiki Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1991.
- Lulewicz H., *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*, Warszawa 2002.
- Maciszewski J., *Szlachta polska i jej państwo*, wyd. 2, Warszawa 1986.
- Plaża S., *Sejmiki i zjazdy szlacheckie województwa poznańskiego i kaliskiego. Ustrój i funkcjonowanie (1572–1632)*, Warszawa–Kraków 1984.
- Rachuba A., *Miejsca obrad sejmików Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1569–1794*, w: *Парламенцкія структуры ўлады ў сістэме дзяржаўнага кіравання Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай у XV–XVIII ст.*, рэд. С.Ф. Сокал, А.М. Янушкевіч, Мінск 2008.
- Rachuba A., *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002.
- Radaman A., *Miejsca obrad sejmików i zjazdów szlacheckich powiatu nowogrodzkiego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, 1.
- Radaman A., *Samorząd sejmikowy w powiatach województwa nowogrodzkiego Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1565–1632*, w: *Praktyka życia publicznego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI–XVIII wieku*, red. U. Augustyniak, A.B. Zakrzewski, Warszawa 2010.
- Vasiliauskas A., *Local Politics and Clientage in the Grand Duchy of Lithuania 1587–1632*, Ph. D. Thesis, King’s College, London 2001.
- Vasiliauskas A., *The Practice of Citizenship among the Lithuanian Nobility, ca. 1580–1630*, w: *Citizenship and Identity in a Multinational Commonwealth Poland-Lithuania in context, 1550–1772*, red. K. Friedrich, B. Pendzich, Leiden 2009.
- Wasilewski T., *Walka o zrównanie praw szlachty litewskiej z koronną od unii lubelskiej do początku XVIII wieku*, ZH 51, 1986, 1.
- Wisner H., *Rzeczpospolita Wazów*, cz. 3: *Sławne Państwo Wielkie Księstwo Litewskie*, Warszawa 2008.
- Wisner H., *Sejmiki litewskie w czasach Zygmunta III i Władysława IV. Konwokacja wileńska oraz sejmiki przedsejmowe i relacyjne*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 3, 1989 [Radziwiłłowie XVI–XVIII w. w kregu polityki i kultury].
- Zakrzewski A.B., *Budowa archiwów szlachty trockiej*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 2000, 11.
- Zakrzewski A.B., *Marszałek powiatowy Wielkiego Księstwa Litewskiego – marszałkiem sejmikowym (XVI–XVIII w.)*, w: *Parlament, prawo, ludzie: studia ofiarowana prof. J. Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*, red. S. Russocki, W. Sudnik et al., Warszawa 1996.
- Zakrzewski A.B., *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000.

- Квитницкая Е.Д., *Архитектура Белоруссии XVII в.*, в: *Всеобщая история архитектуры*, ред. П.Н.Максимов (отв. ред.), т. 6, Москва 1968.
- Краўцэвіч А., *Гарады і замкі Беларускага Панямоння XIV–XVIII ст.: планіроўка, культурны слой*, Мінск 1991.
- Лаппо И., *Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской Унии до смерти Стефана Батория*, т. I, Санкт-Петербург 1901.
- Лаппо И., *Великое Княжество Литовское во второй половине XVI столетия. Литовско-русский повет и его сеймик*, Юрьев 1911.
- Лаппо И., *Литовский Статут 1588 г.*, т. I, ч. 1, Каунас 1934.
- Лойка П., *Шляхта беларускіх зямель у грамадска-палітычным жыцці Рэчы Паспалітай 2-й паловы XVI – 1-й трэці XVII ст.*, Мінск 2002.
- Любавский М.К., *Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства*, Москва 1900.
- Мальцев А., *Россия и Белоруссия в середине XVII в.*, Москва 1974.
- Мацук А., *Павятовыя соймакі ў сацыяльна-палітычным жыцці Вялікага Княства Літоўскага (1697–1764 гг.)*, Вільня 2023.
- Радаман А., *Вайсковыя шляхецікі з'езды (попісы і зборы паспалітага рушэння Навагародскага павета ў другой палове XVI ст.)*, в: *Парламенцкія структуры ўлады ў сістэме дзяржаўнага кіравання Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай у XV–XVIII ст.*, рэд. С.Ф. Сокал, А.М. Янушкевіч, Мінск 2008.
- Радаман А., *Віленскі земскі прывілей 1565 г. вялікага князя літоўскага Жыгімонта Аўгуста*, „Беларускі гістарычны агляд”, 2005, т. 12, сш. 1–2 (22–23).
- Радаман А., *Да праблемы вызначэння мяжы паміж Навагародскім і Пінскім паватамі Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў другой палове XVI ст.*, в: *Памяць стагоддзяў на карце Айчыны: Зборнік навуковых прац у гонар 70-годдзя Міхаіла Фёдаравіча Спірыдонава*, укладальнікі: Р. Аляхновіч, А. Груша, А. Доўнар, Мінск 2007.
- Радаман А., *Ухваленне мясцовых падаткаў на соймаках і шляхецікіх з'ездах Навагародскага ваяводства ВКЛ у другой палове XVI – пачатку XVII ст.*, „Беларускі гістарычны часопіс”, 2013, 9.
- Радаман А., Мацук А., *Навагародак як адміністрацыйна-тэрытарыяльны цэнтр*, в: *Гісторыя Навагрудка – з глыбінь вякоў да нашых дзён = История Новогрудка – из глубин веков до наших дней*, М.П. Касцюк (гал. рэд.), Мінск 2014.
- Спиридонов М.Ф., *Источники о реформе административно-территориального деления Великого Княжества Литовского 1565 г. в зарубежных архивах*, в: *Замежная архіўная Беларусіка. Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі 25–26 красавіка 1996 г.*, Мінск, укл. У.М. Міхнюк, М.Ф. Шумейка, Я.Я. Янушкевіч, Мінск 1998.
- Спірыдонаў М., Насевіч В., *Беларускія землі ў XVI ст. Генеральная карта, 1 : 300 000*, в: *Вялікі гістарычны атлас Беларусі*, т. 1, Мінск 2009.
- Супрун В., *Загадкі слоніцкіх замкаў*, „Помнікі гісторыі і культуры Беларусі” 1986, 2.
- Ткачоў М., *Абарончыя збудаванні заходніх зямель Беларусі XIII–XVIII ст.*, Мінск 1978.
- Ткачоў М., *Замкі Беларусі (XIII–XVIII ст.)*, Мінск 1977.
- Чантурия Ю.В., *Белорусское градостроительное искусство. Средневековое наследие, Ренессанс, Барокко, классицизм в системе европейского зодчества*, Мінск 2017.

Abstract

Places of debates of noble assemblies and dietines (sejmiks) of the Słonim powiat

Keywords: legal archaeology, dietines (sejmiks), noble assemblies, The Grand Duchy of Lithuania, Nowogródek (Novgorodok) Voivodeship (Palatinate, Province), Słonim Powiat (Distrikt), Słonim, castle, manor house, church building, sejmiks chamber

The aim of the paper is to designate the usual places of meetings of the dietines (sejmiks) and other noble assemblies of the Słonim powiat. The paper presents the organization of sessions of various types of dietines (sejmiks) and assemblies. In the second half of the 16th century and in the first half of the 17th century, the sejmiks of the Słonim powiat (district) held meetings in the castle of its administrative center. In places other than the capitals of poviats, sejmiks and other noble conventions of poviats of the Nowogródek voivodship took place only in extraordinary cases. After the destruction of 1655–1660, the usual place of meetings of the sejmiks of all poviats (districts) in the voivodship was the sejmiks chambers. In the 17th century, only a few noble conventions of the Słonim powiat (district) were held in roman catholic churches. Ultimately, only the constitution of 1791 gave the Słonim nobility a meeting place in the Bernardine church. There is still a need to research the sources to find the answer to the question about the exact time of building the dietine (sejmik) chambers.